

Asia: Pielisjokeen kohdistuvien kalatalousmaksuvelvoitteiden käyttösuunnitelmat vuosille 2026-2031, Joensuu ja Kontiolahti (Pohjois-Karjala) (POSELY/226/2025, POSELY/227/2025, POSELY/228/2025, POSELY/229/2025, POSELY/230/2025, POSELY/231/2025)

Pohjois-Savon ELY-keskus
kirjaamo.pohjois-savo@ely-keskus.fi

Lausunto

1 Johdanto

Pohjois-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (POSELY) Järvi-Suomen kalatalouspalvelut on lähettänyt Luonnonvarakeskukselle (Luke) lausuntopyynnön koskien Pielisjoen kalatalousmaksuvelvoitteiden käyttöesitystä vuosien 2026-2031 aikana. Luke toteaa lausuntonaan seuraavan.

2 Lausunto

Kuten esityksessä todetaan, on Saimaan järviolhi luokiteltu äärimmäisen uhanalaiseksi kalakannaksi, ja sen säilyminen perustuu edelleen täysin säilytysviljelyn ja poikasistutusten varaan. Järvilohistrategian (2003) ja Järvilohen toimenpideohjelmien (2011, 2021–2030) mukaisesti Pielisjokeen, Kuurnan voimalan alapuolelle, tarvitaan kannan säilyttämiseksi vuosittain toistuvia 2- (tai 3-)vuotiaiden vaelluspoikasten istutuksia. Tavoitteeksi on asetettu arvioidun luonnontilaisen vaelluspoikastuotannon määrä eli 100 000 vaelluspoikasta vuodessa. Säilytyskierron toinen perusosa käsittää vuosittaisen laitosemokalastojen uusimisen viljelyä varten Kuurnaankudulle palaavista, osittaisen luonnonkierron (järvivaellusvaiheen) läpikäyneistä lohista. Kuurnasta pyydettyjen kutuvalmiiden lohien määrä heijastelee suoraan sinne 2-3 vuotta aiemmin istutettujen vaelluspoikasten määrää. Myös Vuoksen vesistöalueen vaeltava taimen (luokitus: erittäin uhanalainen) on äärimmäisen heikossa tilassa ja vaarassa hävitä kokonaan lyhyellä aikavälillä ilman jatkuvaa viljelynvaraista uusimista ja kannanhoidollisten istukkaiden tuotantoa. Pielisjoen emokalapyynnneissä on saatu viimeisen kymmenen vuoden aikana vain muutamia kutuvalmiita yksilöitä (esim. kolmena edellisenä vuotena ei ainuttakaan), joten viljeltävän emokalaston uusiminen on ollut taimenen osalta lähes yksinomaan Lieksanjoen varassa.

Pielisjoen kalatalousvelvoitteilla (kalakannalle aiheutettujen vahinkojen kompensoinnilla) on tärkeä rooli niin järvilohen kuin taimenenkannankin säilyttämisessä. Vaikka valtion (Luken) sopimuskasvatusjärjestelyllä tavoitellaan vuosittain 100 000 kaksivuotiaista järvilohenpoikasta, nämä lunastukset jaetaan Pielisjoen ja Lieksanjoen kesken vaihtelevassa suhteessa istukkaiden todellisen kokonaismäärän perusteella. Molempien lajien istutuspoikasten saatavuudessa on esiintynyt merkittävää kroonista vajetta erityisesti vesihomekuolemista johtuen. Järvilohen osalta velvoiteistutukset täydentävät ja niillä on voitu osittain myös kompensoida sopimuskasvatuksen tappioita. On huomattava, ettei vaikka Luke vastaa myös taimenen osalta emokalastojen uusimisesta ja mädintuotannosta, ei Vuoksen vesistön kanta kuulu sopimuskasvatuksella hoidettavaan istutuslajistoon. Toisin sanoen, Pielisjoen taimenistutukset ovat käytännössä tyystin velvoitteen ja yksityisten vesialueen omistajien kontolla.

Järvilohella (2- ja/tai 3-vuotiaat poikaset) rasvaeväleikattujen istukkaiden

osuutena tavoitellaan 30 %. Taimenen osalta kaikki istukkaat (3-vuotiaat poikaset) on esitetty hankittavan rasvaevälekattuna, joten ns. kannanhoidollisia istukkaita ei Pielisjokeen menisi lainkaan. Tiedostaen molempien lohikalalajien kriittisen tilan (so. ovat käytännössä vailla mahdollisuutta luontaiseen elinkiertoön) Luke suosittaa, että Pielisjokeen (Kuurnaen) tehtävissä istutuksissa priorisotaisiin täysmääräisesti kantojen säilymisen tukemista (kalakannalle aiheutettujen vahinkojen kompensointia) kalastukseen tarkoitetun kannanosan sijaan. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että Pielisjoen velvoiteistutuksiin käytettäisiin ainoastaan rasvaevällisiä, kalastusasetuksella suojeltuja kaloja. Molempien lohikalalajien tulevaisuuden varmistamiseksi olisi niiden kohdennetusta kalastuksesta perusteltua luopua toistaiseksi kokonaan päävaellusalueella.

Kalastusmahdollisuuksia tukevassa pyyntikokoisen kirjolohen istuttamisessa ei ole nähtävissä suurta periaatteellista ongelmaa voimalapatojen välisellä jokialtaalla. Istutusten myötä mahdollisesti leviävien haitallisten kalatautien riski on kuitenkin syytä tiedostaa ja huomioida kalamateriaalin hankintoja tehtäessä. Samaan vesistöreittiin läheisesti kuuluvalla Lieksanjoella on viime vuosina ollut kohonnut riski virusperäisen haimakuoliotaudin (IPN) sekä bakteeriperäisen yersinoosin (*Yersinia ruckeri*) tartunnoille, mikä on estänyt sieltä pyydettyjen järvilohen ja -taimenen emokalojen sukutuotteiden hyödyntämisen laitosemokalastojen uusimisessa. Kirjolohi-istutuksiin esitetty rahallinen osuus on huomattava (yht. 24 700 euroa, 13 % kokonaisrahoituksesta) .

Luke suosittaa Pielisjoen kohdalla kuhaistutuksista luopumista, jolloin siitä vapautuvia varoja voitaisiin käyttää järvilohen ja taimenen kannalta tarpeellisten poikastuotantoalueiden kehittämiseen. Ympäristössä tapahtuneet pidemmän ajanjakson muutokset, erityisesti lämmenneet kesät ja vesien tummuminen yhdistettynä pitkään jatkuneeseen voimaperäiseen istutustoimintaan, ovat edesauttaneet kuhan vakiintumista ja menestymistä suurimmassa osassa Vuoksen vesistöaluetta. Luontaisesti lisääntyvän kuhakannan muodostuessa sen säännöllinen istuttaminen käy tarpeettomaksi. Runsastuvalla kuhakannalla tiedetään olevan voimakkaita ekologisia muutosvaikutuksia istutusvesistön kalayhteisöön. Sen aiheuttama saalistus voi myös osaltaan rajoittaa uhanalaisten järvilohen ja -taimenen palauttamista. Saalistuksen kohteena ovat erityisesti Ala-Koitajoessa elävät jokipoikaset sekä vaellukselle lähtevät smoltit.

Vaikka istutuksilla on Pielisjoen kalatalousmaksujen käytössä suuri painoarvo, on niitä esitetty ohjattavaksi myös Pielisjoen ja Ala-Koitajoen seurantoihin ja kehittämiseen (15 000 euroa per vuosi, 8 % kokonaisrahoituksesta). Vastaavaa rahoitusta Luke on käyttänyt aiemmin erityisesti alajuoksun kunnostettujen osien (Kuurnan Laurinvirran ja Joensuun kaupunginkoskien alueet) toiminnan selvittämiseen (mm. kutupesälaskennat ja sähkökoekalastukset) ja täydennyskunnostusten ohjaukseen. Tavoitteena on, että kyseinen poikastuotantoalue saataisiin tuottamaan molempien lajien viljejä vaelluspoikasia mahdollisimman tehokkaasti. Voimalapatojen alapuolella sijaitsevat koskialueet ovat niin järvilohen kuin taimenkannankin luontaisen lisääntymisen palauttamisen kannalta oleellisia, koska ne tarjoavat sekä nousukaloille että siellä kasvaneille poikasille vapaan vaellusyhteyden. Laurinvirran kalataloudelliselle tarkkailuohjelmalle on haettu viime vuonna jatkoa; ensimmäinen seurantajakso ajoittui vuosille 2020-2024. Ilman Luken ulkopuolista hankerahoitusta Laurinvirran, kaupunginkoskien ja Ala-Koitajoen seuranta ei ole mahdollista. Kalatalousmaksuista saatava rahoitus on siksi tarpeellinen jatkuvan tiedonsaannin resursoinnin kannalta.

Sirpa Thessler

Johtaja, Luonnonvarat

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 07.02.2025 klo 15:38:24.

Lausunnon valmistelija(t):

Matti Janhunen

Päivi Pylkkö

Liitteet:

Tiedoksi: